

اصول و راههای علمی

تهیه و ارائه‌ی بازخورد های توصیفی

در کلاس درس

(با تاکید بر یاد های پژوهشی و سبانی یادگیری سازنده کرایبی)

قابل استاده برای کلیه معلمان دوره‌ی ابتدایی و راهنمایی تحصیلی
و دانشجویان مقاطع تحصیلی

نوشته‌ی: ایرج خوش خلق

عضویت علمی و مدیر گروه ارزشیابی آموزشی

پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

خوش‌خلق، ایرج، ۱۳۳۳-

عنوان و نام پدیدآور: اصول و راهنمای عملی تهیه و ارایه‌ی بازخوردهای توصیفی در کلاس (با تأکید بر یافته‌های پژوهشی و مبانی یادگیری سازنده‌گرایی) قابل استفاده برای کلیه معلمان دوره‌ی ابتدایی و راهنمایی تحصیلی.../نوشته‌ی ایرج خوش‌خلق، تهران: جوان امروز، ۱۳۸۹، ص ۱۲۲: جدول. شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۲۵۸-۳۱-۹

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.

کتابنامه: ص. [۱۲۰]-۱۲۲. موضوع: شاگردان--ایران--ارزشیابی. موضوع:

موفقیت تحصیلی. رده بندی کنگره: ۱۳۸۹ ۶ الف ۹ خ/۱۱۱۷ LB

شماره ۲۱۵۶۸۳۱ ۳۷۱/۲۷

کتابخانه ملی ایران

انتشارات

اصول و راهنمای عملی

تهیه و ارایه‌ی بازخوردهای توصیفی در کلاس درس

حروف چین و صفحه آرا: مهرانگیز کردی

طراحی جلد: حیدر امامی

مدیر تولید: مرتضی پورموسی

چاپ اول: ۱۳۸۹

شمارگان: ۳۰۰۰

حق چاپ محفوظ

تلفن پخش: ۰۹۳۹۱۱۵۱۲۵۵

bazkhordtosifi@ymail.com

نشر جوان امروز تلفکس: ۷۷۶۲۱۷۸۷

www.neshrejevan.com

info@nashrjevan.com

فهرست مطالب

پیش‌گفتار.....	۷
راهنمای مطالعه‌ی کتاب.....	۹

فصل اول: سنجش تکوینی با رویکرد بازخورد توصیفی

خودسنجی.....	۱۱
مقدمه.....	۱۴
ارزشیابی توصیفی چه چیزی نیست؟.....	۱۴
۱- ارزشیابی توصیفی حذف نمره نیست.....	۱۴
۲- ارزشیابی توصیفی ارتقای خودبخودی نیست.....	۱۶
۳- ارزشیابی توصیفی فقط تهیه و اجرای ابزارهای پیچیده‌ای چون پوشه‌ی کار نیست.....	۱۷
۴- ارزشیابی توصیفی ارزشیابی مستمر نیست.....	۱۸
۵- ارزشیابی توصیفی یک الگوی جدید در ارزشیابی نیست.....	۱۹
ارزشیابی توصیفی چه چیزی هست؟.....	۲۰
۱- ارزشیابی توصیفی به معنای ارایه‌ی بازخورد به شیوه‌ی توصیفی است.....	۲۰
۲- ارزشیابی توصیفی، سنجش تکوینی با رویکرد بازخورد توصیفی است.....	۲۲
توضیحات تکمیلی خودسنجی.....	۲۲

فصل دوم: تعریف بازخورد و جایگاه آن در نظریه‌های یادگیری

خودسنجی.....	۲۵
مقدمه.....	۲۸
بازخورد عنصری از سنجش تکوینی.....	۲۸
نفس و جایگاه مفهوم بازخورد در نظریه‌های یادگیری.....	۳۱
محتوا و راهبرد ارایه بازخورد.....	۴۲
اثر بازخورد و نمره بر یادگیری.....	۴۵
توضیحات تکمیلی خودسنجی.....	۴۷

فصل سوم: اصول کلی در تهیه‌ی محتوا و آرایه‌ی بازخورد

.....	خودسنجی	۴۹
.....	مقدمه	۵۲
.....	(۱) بازخورد در چه زمانی به دانش‌آموزان آرایه شود؟ (اصل مربوط به زمان)	۵۳
.....	(۲) چه مقدار اطلاعات باید در یک بازخورد نوشته شود؟ (اصل مربوط به مقدار بازخورد)	۵۴
.....	(۳) در چه شرایطی بازخورد باید به صورت کتبی یا شفاهی آرایه شود؟ (اصل مربوط به انواع بازخورد)	۶۰
.....	(۴) در چه شرایطی لازم است بازخورد انفرادی یا گروهی باشد؟ (اصل مربوط به مخاطبان)	۶۱
.....	(۵) پیام‌های یک بازخورد باید بر چه جنبه‌هایی از تکالیف متمرکز شود؟ (اصل مربوط به محتوای بازخورد)	۶۴
.....	(۶) در محتوای یک بازخورد از چه معیارهای مقایسه‌ای باید استفاده شود؟ (اصل مربوط به ملاک‌های مقایسه)	۶۷
.....	(۷) آیا می‌توان در محتوای یک بازخورد از عبارات‌های ارزشیابی‌کننده استفاده کرد؟ (اصل مربوط به نقش بازخورد)	۶۹
.....	(۸) محتوای یک بازخورد حاوی چه پیام‌هایی باشد تا برای دانش‌آموز جذابیت بیشتری داشته باشد؟ (اصل جذابیت در بازخورد)	۷۱
.....	(۹) در چه شرایطی محتوای یک بازخورد از شفافیت و عینیت برخوردار است (اصل شفافیت در بازخورد)	۷۲
.....	(۱۰) چرا محتوای یک بازخورد باید ویژه باشد؟ (اصل مربوط به ویژه بودن بازخورد)	۷۳
.....	(۱۱) در چه شرایطی لحن محتوای بازخورد مثبت و سازنده است؟ (اصل مربوط به لحن بازخورد)	۷۴
.....	نمونه‌هایی از بازخوردهای کلاسی	۷۶
.....	بخش تمرین	۷۸
.....	الف) توضیحات تکمیلی مربوط به خودسنجی	۷۹
.....	ب) توضیحات تکمیلی مربوط به تمرین	۸۰

فصل چهارم: اصول ویژه در تهیه و آرایه‌ی بازخوردهای کتبی و شفاهی

.....	خودسنجی	۸۲
.....	بازخوردهای کتبی و انواع آن	۸۳
.....	الف) نوشتن بازخورد در تکالیف سنجش	۸۳

- ب) تهیه‌ی فهرستی از شاخص‌ها و ملاک‌های عملکرد درسی و درج آن در فرم‌های
اندازه‌گیری ۹۳
- فواید فرم راهنمای توصیف عملکرد ۱۰۴
- محدودیت‌های راهنمای توصیف عملکرد و راهکارها ۱۰۵
- نکته‌ها ۱۰۶
- بازخورد شفاهی ۱۰۷
- زمان و مکان آرایه‌ی بازخورد شفاهی انفرادی ۱۰۸
- الف) بازخورد شفاهی انفرادی آرام و سریع ۱۰۸
- ب) کنفرانس داخل کلاسی ۱۱۰
- زمان و مکان آرایه‌ی بازخورد شفاهی گروهی ۱۱۲
- آرایه‌ی بازخورد شفاهی گروهی از درس قبل ۱۱۲
- آرایه‌ی بازخورد شفاهی در مورد درس جدید ۱۱۳
- توضیحات تکمیلی سنجش ۱۱۴

پیوست‌ها

- نمونه بازخوردهای معلمان موفق در مدارس ۱۱۵
- منابع فارسی ۱۲۰
- منابع لاتین ۱۲۱

پیش‌گفتار

بازخورد حلقه‌ی بین سنجش و یادگیری است. معلم با استفاده از بازخوردهای فرایندی به دانش‌آموز کمک می‌کند تا با آگاهی از فاصله‌ی بین عملکرد جاری خود با عملکرد مطلوب (اهداف آموزشی) کوشش خود را جهت کاهش این فاصله انجام دهد. دانش‌آموز به هنگام استفاده از بازخورد (برای کاهش فاصله‌ی عملکرد با عملکرد مطلوب) نقش فعال و مهمی در یادگیری خود ایفا می‌کند.

از سال‌های گذشته تاکنون معلمان مدارس ایران به دلیل استفاده از بازخوردهای کمی (نمره) در ایجاد یادگیری معنادار در دانش‌آموزان ناکام بودند تا اینکه در سال ۸۱-۱۳۸۰ شورای عالی آموزش و پرورش با صدور مصوبه‌ای «تغییر مقیاس کمی به کیفی» را در بازخوردهای تراکمی و تکوینی اعلام کرد. پیرو این مصوبه دفتر آموزش ابتدایی وقت طرحی را با نام «ارزشیابی توصیفی» آماده و پس از تصویب در شورای عالی آموزش و پرورش در مدارس ابتدایی برخی از مناطق آموزشی کشور به صورت آزمایشی اجرا کرد. مطابق با مصوبه‌ی شورای عالی آموزش و پرورش انتظار این بود که با تغییر مقیاس کمی به کیفی در بازخوردهای تراکمی (کارنامه‌های تحصیلی) و تکوینی (هدایت جریان یادگیری) اهداف (۱) ارتقای کیفی یادگیری‌های آموزشی؛ (۲) ارتقای بهداشت روانی دانش‌آموزان و (۳) توجه به حیطه‌های عاطفی و سطوح بالاتر شناختی دانش‌آموزان تحقق یابد. اما ارزشیابی‌های به عمل آمده در جریان اجرای ۷ ساله‌ی ارزشیابی توصیفی نشان داد که این طرح علیرغم دستاوردهای مثبت در کاهش اضطراب امتحان و اصلاح در ساختار انواع ابزارهای سنجش، هنوز نتوانسته است به طور کامل مطابق با مصوبه‌ی شورای عالی آموزش و پرورش در ارتقای سطح کیفی یادگیری و نیز توجه به حیطه‌های عاطفی و شخصیتی دانش‌آموزان موفق باشد. تحلیل‌های ثانوی نتایج ارزشیابی‌های به عمل آمده نشان داد که یکی از مهم‌ترین عوامل ناکامل در تحقق اهداف مذکور نبود یک الگوی مدون و عملیاتی برای تهیه‌ی محتوا و آرایه‌ی بازخوردهای فرایندی است (خوش‌خلق و شریفی، ۱۳۸۹).

این کتاب به پشتوانه‌ی نتایج ارزشیابی ۷ ساله در مورد اجرای آزمایشی ارزشیابی توصیفی در مدارس؛ مبانی یادگیری سازنده‌گرایی و دیگر یافته‌های پژوهشی مرتبط با موضوع بازخورد توانسته است یک منبع و مرجع جامع و علمی در ارتباط با تهیه‌ی محتوا و روش‌های

ارایه‌ی بازخورد کیفی و سازنده در اختیار متولیان تعلیم و تربیت بویژه معلمان قرار دهد. از آنجا که اصول علمی مندرج در کتاب با مثال‌های عینی و متناسب با بافت کلاس معرفی شده است، یادگیری مفاهیم آن بسیار ساده و جذاب می‌باشد. محتوای این کتاب از لحاظ معرفی اصول جامع تهیه‌ی بازخوردهای کیفی اگر نگوییم بی‌نظیر ولی در مقام خود کم‌نظیر است. در ویرایش فنی کتاب سرکارخانم طاهره اسدی معلم خلاق و کوشای منطقه‌ی ۳ آموزش و پرورش شهر تهران و در صفحه‌آرایی آن سرکارخانم مهرانگیز کردی تلاش وافری داشتند که از زحمات این بزرگواران سپاسگزاری می‌شود.

نویسنده اذعان دارد محتوای کتاب علیرغم رعایت کلیه‌ی اصول علمی و فنی در تدوین آن دارای نقایصی نیز است. لذا از اساتید دانشگاهی، متخصصان حوزه سنجش و اندازه‌گیری، دانشجویان منتقد و معلمان خلاق استدعا دارد با انعکاس نقطه نظرها و انتقادهای ارزشمند خود نویسنده را جهت ارتقای سطح کیفی محتوای کتاب یاری رسانند.

با احترام: خوش خلق

تابستان ۱۳۸۹

Email: irajkhosh@yahoo.com ; Khoshkholgh@rie.ir

راهنمای مطالعه‌ی کتاب

این کتاب دارای ۴ فصل است. فصول کتاب به صورت پیوسته بوده و در باره‌ی روش‌های تهیه و ارایه‌ی بازخوردهای کیفی و سازنده اطلاعات ارزشمندی در اختیار شما قرار می‌دهد.

فصل اول به معرفی تاریخچه‌ی آغاز و تداوم «ارزشیابی توصیفی» در آموزش و پرورش می‌پردازد. در این فصل ابتدا مفهوم ارزشیابی کیفی - توصیفی مورد نقد قرار گرفته و در نهایت نویسنده خوانندگان را از جایگاه واقعی سنجش تکوینی یا «سنجش برای یادگیری» باخبر می‌کند.

فصل دوم به معرفی مفهوم بازخورد و جایگاه آن در نظریه‌های یادگیری می‌پردازد. در این فصل نویسنده با تحلیل تعریف بازخورد در نظریه‌های یادگیری خواننده را با بازخورد کیفی آشنا می‌کند. در این فصل همچنین به تحقیقات انجام شده در مورد بازخورد و اثربخشی آن بر یادگیری اشاره می‌شود. این فصل در مورد تعریف بازخورد و وابستگی آن به تعریف مفهوم یادگیری اطلاعات زیربنایی ارایه می‌دهد. از خوانندگان انتظار می‌رود این فصل را با دقت و تأمل بیشتری مطالعه کنند زیرا در آن مبانی نظری بازخورد و کاربرد آن در کلاس معرفی می‌شود.

فصل سوم مربوط به معرفی اصول کلی برای تهیه‌ی محتوا و ارایه‌ی بازخورد کیفی است. در این فصل عناصر اصلی یک بازخورد توصیفی سازنده به همراه اصول یازده‌گانه برای تهیه‌ی محتوای آن معرفی می‌شود. اصول با ذکر مثال‌های کلاسی همراه بوده و خواننده را به صورت گام‌به‌گام با روش‌های تهیه محتوا و ارایه‌ی بازخورد کیفی آشنا می‌کند.

فصل چهارم به معرفی اصول ویژه در تهیه‌ی بازخوردهای کتبی و شفاهی می‌پردازد. این فصل به دلیل همراه بودن با مثال‌های عینی و متناسب با اهداف آموزشی به صورت علمی، ساده و جذاب خواننده را با روش‌های ویژه‌ی تهیه‌ی انواع بازخوردهای کیفی کتبی و شفاهی آشنا می‌کند.

در آغاز هر فصل یک خودسنجی پیش‌بینی شده است. تکمیل فرم خودسنجی و مرور توضیحات تکمیلی آن که در پایان هر فصل آمده است در خواننده یک آمادگی ذهنی برای درک عمیق و ماندگار مفاهیم و اصول هر فصل ایجاد می‌کند.

به خوانندگان عزیز دو نکته توصیه می‌شود اول اینکه فصول را به صورت سلسله مراتبی بخوانید. بدین معنا که پس از آنکه به مفاهیم یک فصل به صورت کامل مسلط شدید به مطالعه‌ی فصل بعدی اقدام کنید. ناپیوسته خواندن فصول مانع از یادگیری معنادار خواهد شد. دوم اینکه پس از تکمیل خودسنجی و مطالعه‌ی توضیحات تکمیلی آن نسبت به مطالعه‌ی هر فصل اقدام کنید. خودسنجی و توضیحات تکمیلی آن یک شناخت اجمالی در مورد مفاهیم هر فصل ارایه می‌دهد. از این‌رو باعث می‌شود تا شما در یادگیری معنادار مفاهیم هر فصل موفق باشید.

www.ketab.ir